

Neznano pismo češki umetnici

Češka umetnica Růžena Nosková-Nasková (1884—1960), ki ji je bilo namenjeno doslej neznano pismo Ivana Cankarja, ena najbolj upoštevanih igralk Narodnega divadla v Pragi je, še ne dvajsetletna, začela svojo odrsko pot v ljubljanskem Deželnem gledališču. V našem mestu je preživela s prekinitvijo obdobje med leti 1904 in 1907, se brž uveljavila kot igralka, že takrat in tudi še po slovesu pa tudi kot prevajalka Cankarjevih del. Kmalu po ljubljanski krstni predstavi je prevedla Kralja na Betajnovi, ki je bil v repertoarnem načrtu osrednjega češkega gledališča, več novel (med njimi tudi Polikarpa), ki jih je pozneje zbrala v knjigo Výbor povídek (1909) in roman Dům Marie Pomocné (knjižna izdaja 1911). Cankarja, s katerim se je osebno seznanila, omenja tudi v memoarski knjigi Jak šel život in celo trdi, da ga je prva prevajala v češčino (kar je seveda pretirano, saj so izhajali prevodi Cankarjeve proze v češki periodiki že od leta 1900, v knjigah pa od 1906 dalje). Večkrat mu je tudi pisala, npr. 23. septembra 1911: »Gospod Cankar, ali imate kaj novega? Tako dobro bi mogla oddat drobne Vaše stvari! Ko bi vedeli, gospod, kako ste zdaj pri nas popularen! Kakor Čehov ste zdaj prevajani.« Cankar pa je očitno zelo neredno odgovarjal na igralkina pisma in pozneje je užaljeno potožila Govekarju, da »niti odgovora nisem mu bila vredna« (2. januarja 1913). Vlogo Růžene Noskove (tako se je podpisovala z dekliškim priimkom v ljubljanskih letih, pozneje je bil njen mož slikar Naske in prevzela je njegovo ime), njene zasluge za slovensko gledališče in njena prizadevanja za Cankarjevo uveljavljanje v češkem jeziku smo podrobneje popisali v knjigi Vezi med slovensko in češko dramo (1963) in že takrat smo zaman iskali morebitna Cankarjeva pisma njej; šele zdaj je uspelo češkemu raziskovalcu dr. Jaroslavu Páneku, ki je na našo prošnjo pregledal njeno še neurejeno zapuščino v gledališkem oddelku Narodnega muzeja v Pragi, najti vsaj eno od teh (vendar že iz vsebine tega vidimo, da edino ni bilo), za kar smo mu dolžni zahvalo. Pismo je bilo odposlano spomladi 1906, ko je igralka med svojo prvo in drugo ljubljansko sezono živela nekaj časa v Pragi, Cankar pa na Dunaju:

Se ne kaj. Jaz nisem
nič vedel, da je izšla
roman. Na klancu v češkem
prevodu. Kaj je da „Lutčan
inova“? Spodobilo bi
se vedelo bilo, da bi mi
prijatelj ali galežnik
poštel nekaj eksemplar!
Če mi je pisal ne ničesar.

J obličnim
sporočenjem
vdani Vam

12. III. 1906

Juan Cankar
Dunaj XVI. Lindnerg. 26. II. 19.

Cetrta stran neznanega Cankarjevega pisma

Velecenjena gospodična!

Prosim Vas lepo, oprostite mi, da na Vaše zadnje pismo tako dolgo nisem odgovoril. Zanimaril nisem samo pri Vas svoje dolžnosti, temveč povsod drugod; sprejmite to samoobdolžitev za pohlevno opravičenje.

Vaše vprašanje (če mi ni prav, da prevajate moje stvari) me je zelo iznenadilo. Čemu to vprašanje? Vesel sem in v čast mi je, da se zanimate baš za moje stvari in že v zadnjem pismu sem rekel, da se mi zdé (kolikor poznam češčine) Vaši prevodi jako dobri. S tem Vas autoriziram, da prevajajte od mojih del kar Vam je drago: to je na Vaše vprašanje najboljši odgovor.

Kar se tiče »Kralja na Betajnovi«, sam ne vem, kaj namerava direkcija »Nar. dvadla«. Meni ni sporočil nobeden ničesar. Odkar se je zgodila lansko leto neka nerodnost, pri kateri ne zadene mene nobena krivda, pač pa, zdi se mi, nekoga tretjega, ne vem več, če mislijo v Pragi sploh uprizoriti mojo dramo ali ne. Vsekakor se bo morala v III. dejanju neka malenkost popraviti. O vsem tem Vas še obvestim, kadar izvem kaj sigurnega. Vsekakor mislim, da je imel tukaj svojo roko vmes g. Govekar, tajnik slov. gledališča, ki ni moj prijatelj.

Prihodnji mesec dovršim novo dramo. To bom ponudil jaz sam direktno »Nar. divadlu« (ali je še g. Kvapil dramaturg?) ter pošljem, ako pristanete, rokopis Vam v prevod. —

Še nekaj. Jaz nisem nič vedel, da je izšel roman »Na klancu« v češkem prevodu. Kaj je ta »Světova knihovna«? Spodobilo bi se gotovo bilo, da bi mi prevajalec ali založnik poslal vsaj en eksemplar! A niti prašal me nihče ni!

Z odličnim
spoštovanjem
udani Vam

12. III. 1906.

Ivan Cankar

Dunaj XVI. Lindauerg. 26. II. 19.

Vaše zadnje pismo: razen spredaj omenjenega pisma iz leta 1911, ki primerja popularnost Iv. Cankarja in A. P. Čehova med češkimi bralci, sta ohranjeni (NUK, Ms 819) še starejši pismi R. Noskove, odposlani prav tako že po slovesu od Ljubljane (8. februarja in 12. maja 1910), medtem ko pisma igralke, na katero Cankar odgovarja, ni v njegovi zapuščini. O svojih prizadevanjih za prevajanje in o Cankarjevi nebržnosti pa govori igralka tudi v pismu L. Schwentnerju (18. januarja 1910) in v že omenjenem pismu Govekarju (1913). — *Kar se tiče »Kralja na Betajnovi«*: nameravana praška premiera Kralja na Betajnovi je bila pri nas že javno naznanjena, tako v Ljubljanskem zvonu (1903, 771) in v Slovanu (1903—04, 350). V slednjem poročilu je Govekar pripomnil, da je dramo »na pisateljevo željo deloma popravil dramaturg Jaroslav Kvapil«, kar je izzvalo Cankarjeve ostre ugovore; stvar se je zapletla in predstave v Narodnem divadlu nikoli ni bilo, četudi jo navaja Wollman in — bržkone po njem — tudi opombe k Zbranim spisom. — *Vsekakor se bo morala v III. dejanju neka malenkost popraviti*: že leto dni prej (27. aprila 1905) je pisal Cankar založniku Schwentnerju, da bo čez štirinajst dni praška premiera in je dostavil: »Poslal sem dramaturgu popravek III. dejanja.« (ZD 27, 155.) Za kakšen popravek je šlo, ni mogoče ugotoviti. — *Vsekakor mislim, da je imel tukaj svojo roko vmes g. Govekar*: pismo je bilo odposlano neposredno pred začetkom polemike o Krpanovi kobili, že po objavi članka Krpanova Luca (SN 14. februarja 1906), ki je dal Cankarju neposredni povod za začetek obračuna z ljubljanskim gledališčem. Cankar je sumil, da je Govekar po svojih zvezah v Pragi preprečil že najavljeno uprizoritev v Narodnem divadlu. — *Prihodnji mesec dovršim novo dramo*: tisti čas ni končal Cankar nobene nove drame, res pa se je ukvarjal z mnogimi zasnovami, tako že prej z Niobo, Hrepenenjem, pa tudi spet s tragedijo o kmečkih puntih, o Primicovi Juliji itd. (prim. ZD 4, 332.) Ko pa je izšla šentflorjanska farsa, je omenil L. Schwentnerju: »Noskovi bom pisal, da naj prevede „Pohujšanje!“« (28. februarja 1908.) — *Jaz nisem nič vedel, da je izšel roman »Na klancu« v češkem prevodu*: ta prevod, objavljen 1906. leta, je delo neznanega prevajalca J. Tmeja (dr. O. Berkopec domneva, da gre za psevdonim; SR 1969, 366) in je prva Cankarjeva knjiga v češkem jeziku. To in še prenekatero Cankarjevo delo je izšlo v češkem prevodu brez avtorjeve vednosti.

(dm)

Lettre inédite de Cankar à une comédienne tchèque

La comédienne tchèque Ružena Nosková — Nasková (1884—1960), membre du Théâtre national de Prague, fit ses débuts dans le théâtre de Ljubljana (1904—1907). A cette époque et plus tard également elle traduisit plusieurs pièces de Ivan Cankar et lui écrivit des lettres dont certaines se sont conservées. Mais les réponses de Cankar restèrent inconnues jusqu'à tout récemment lorsque l'une d'entre elle fut retrouvée dans le legs de la comédienne. Dans cette lettre l'écrivain donne à la traductrice l'autorisation de choisir parmi les pièces qui lui plaisaient, mais il parle surtout de la représentation de sa pièce »Le roi de la Betajnova« qui devait avoir lieu à Prague.